

Lendermäe oja ülemjooksu (VEE1088600) vaatlus

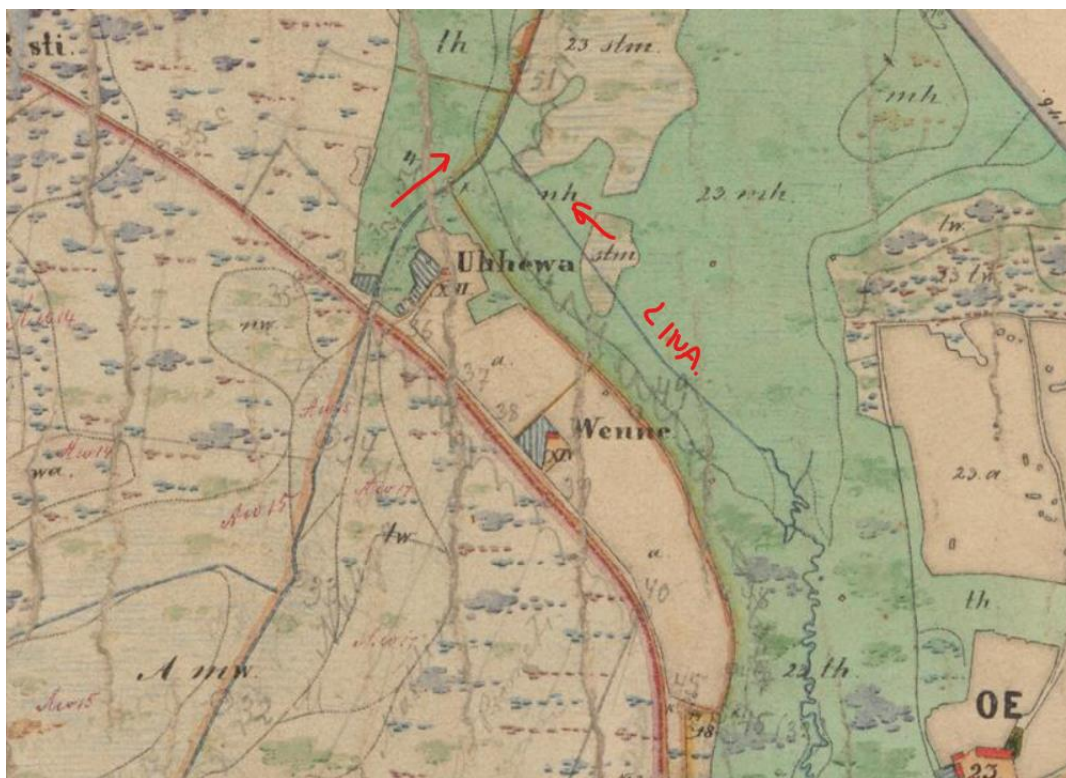
Vaatluse aeg 01.12.24 ja 08.12.24. Vaatleja Marko Vainu

Olukord ajaloolistel kaartidel:

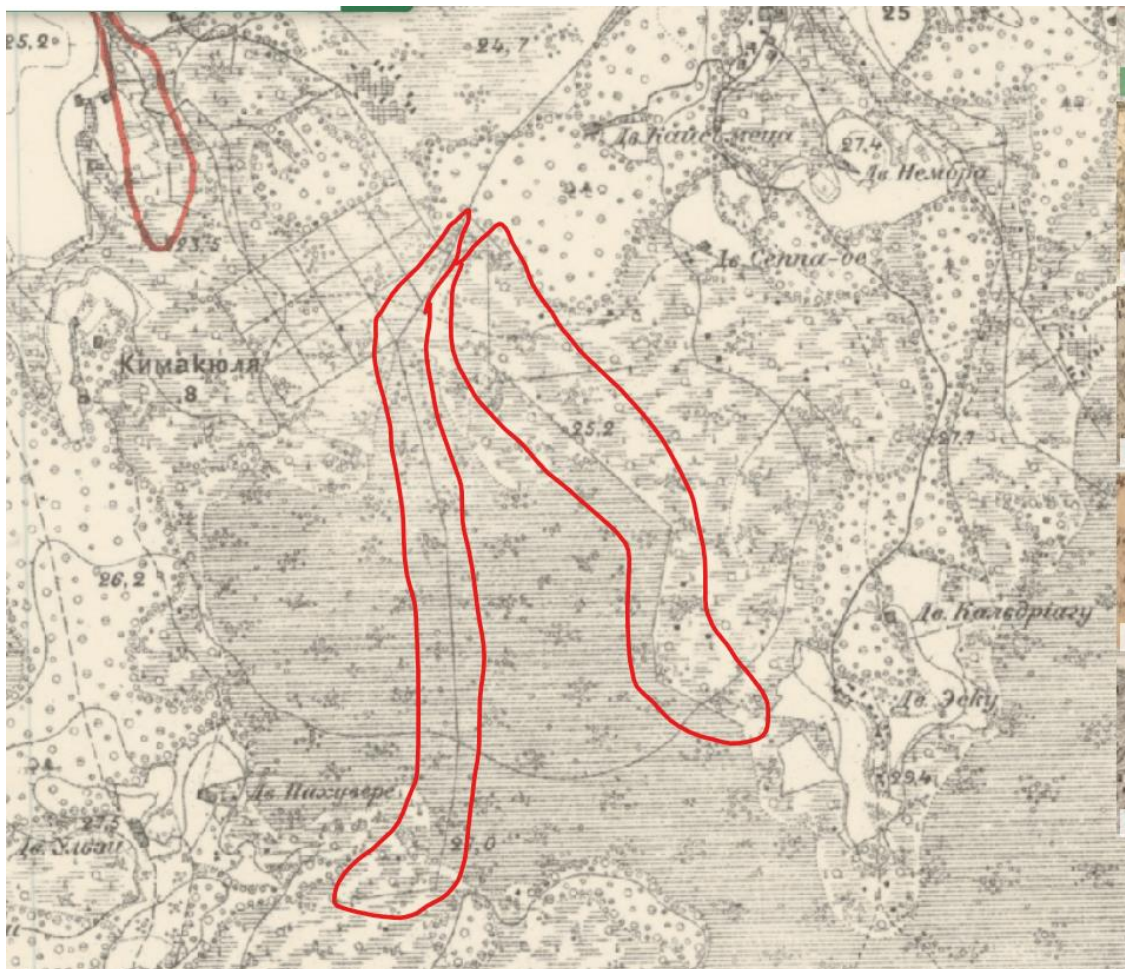
Schmidt 1884. aasta Eestimaa kaardil on kujutatud Lendermäe oja algavana tänapäevase Liivaaugu külaosa Sepa talust põhja pool. Kusjuures Liivaaugu oja (VEE1088601) on kujutatud Lendermäe oja suhtes peateljena:

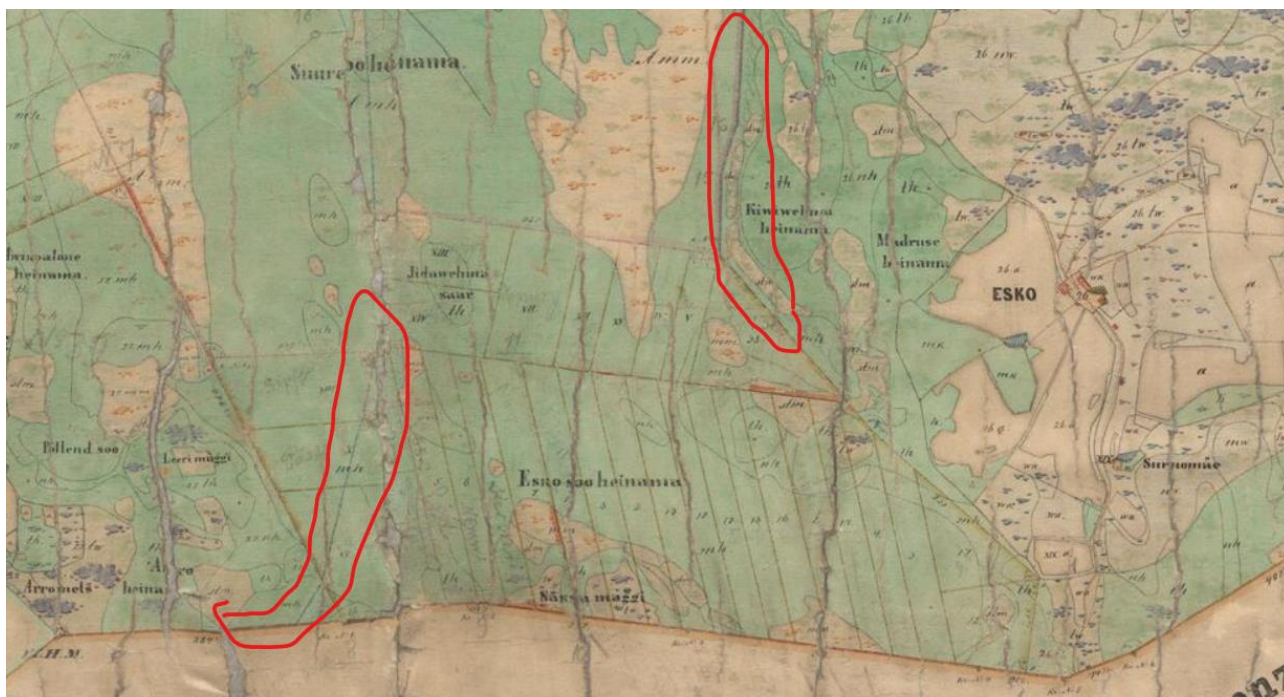
Veelgi vanemal, 1860–1862 aastast pärineval Perila mõisa kaardil (EAA.3724.4.237) on Liivaaugu oja kujutatud aga lisaojana. Kuna mõisakaart kujutab väiksemat ala, mille kaardistamisel oldi eeldatavalt täpsemad ja kohalike oludega kursis, võib seda pidada suubuvussuhete osas usaldusväärsemaks:

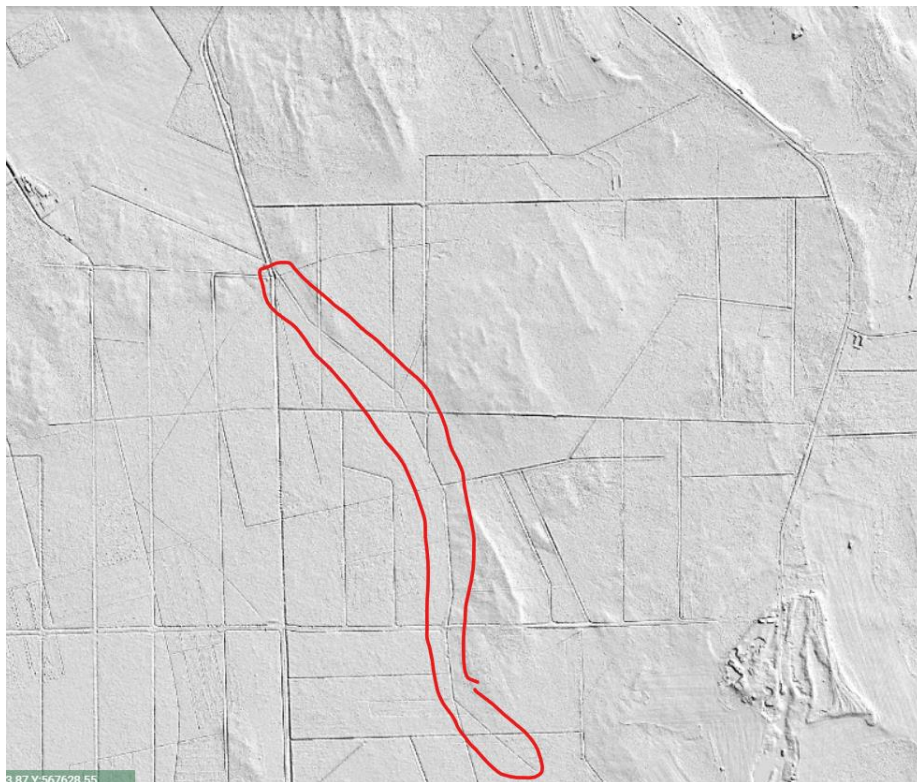
Verstasel kaardil on kujutatud Esku soo lääneosas kahte kraavi, mis lähevad üle tänapäevase Lendermäe oja teljeks. Neist kraavidest läänepoolne viib tänapäeval veed Silmis oja suunas ning idapoolne Lendermäe oja:

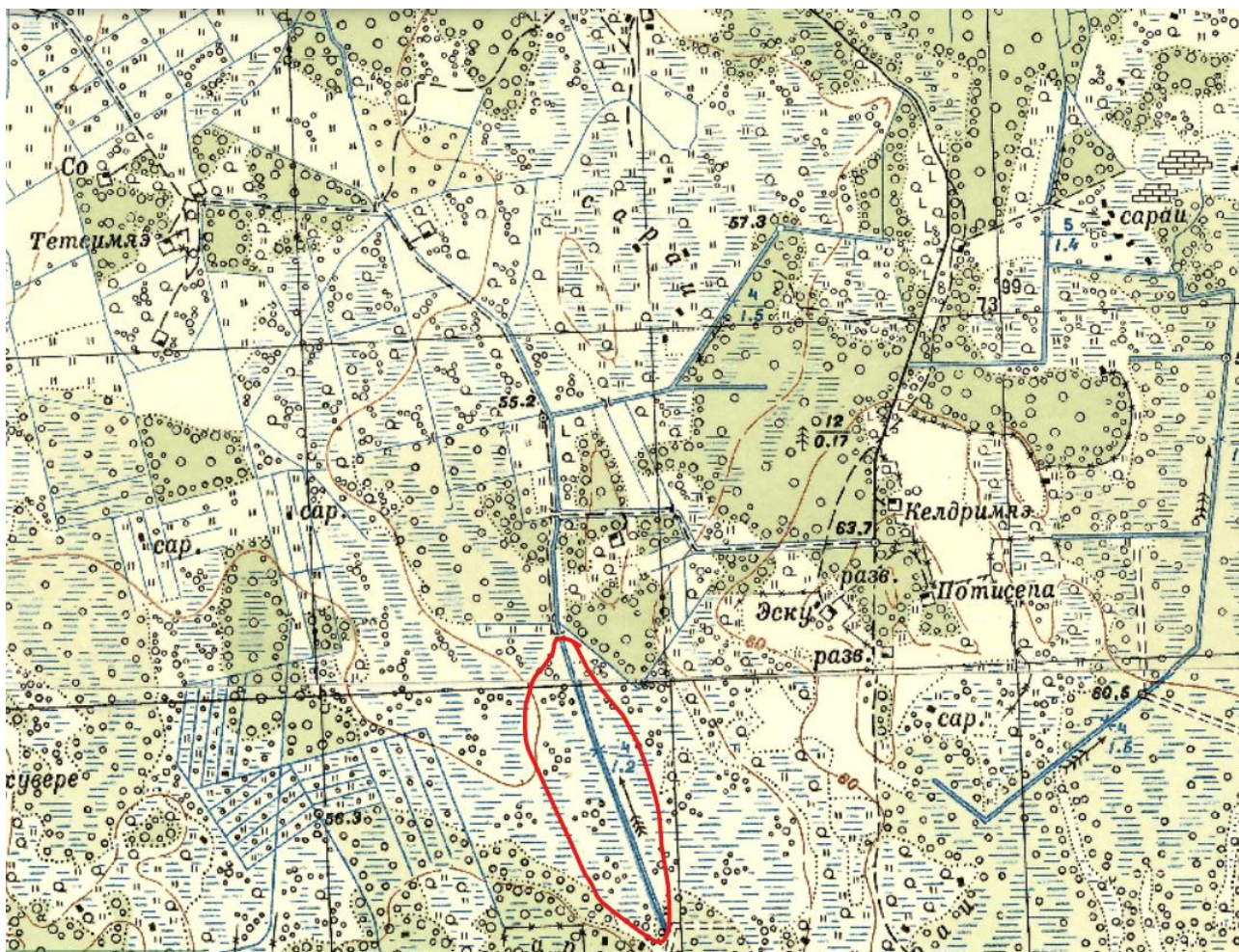
Mõlemad kraavid on peal ka juba 1860–1862 mõisakaardil ja algasid samades kohtadest:

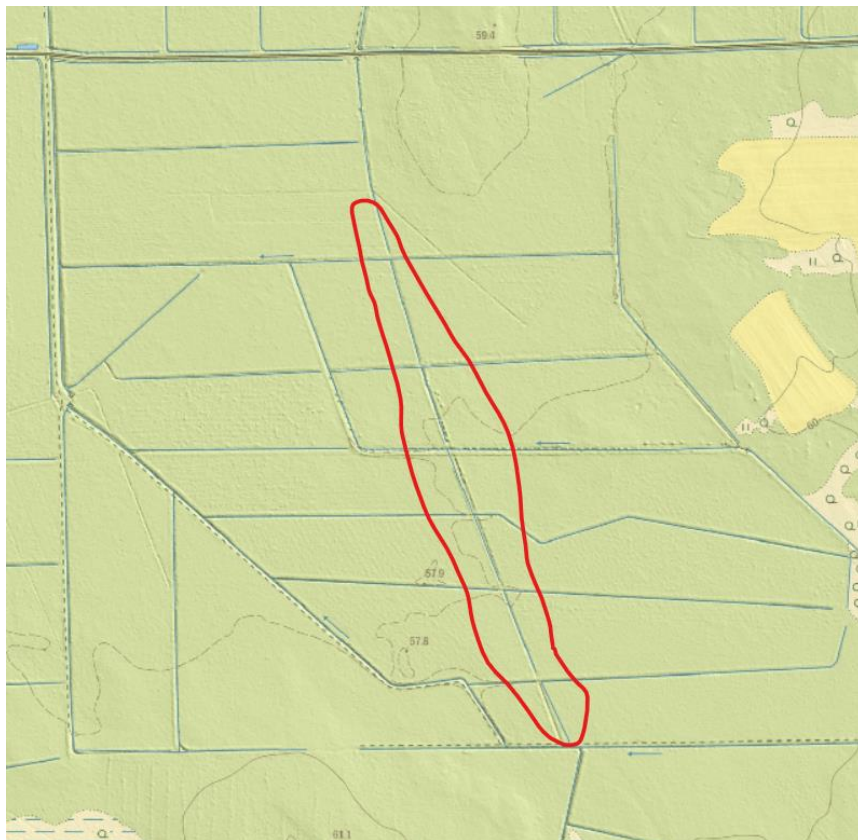
Idapoolse kraavi kulg on reljeefivarjutusel tänapäevani eristatav, kuigi see ei moodusta enam sidusat vooluveekogu, sest seda läbivad hiljem kaevatud ida-läänesuunalised kraavid:

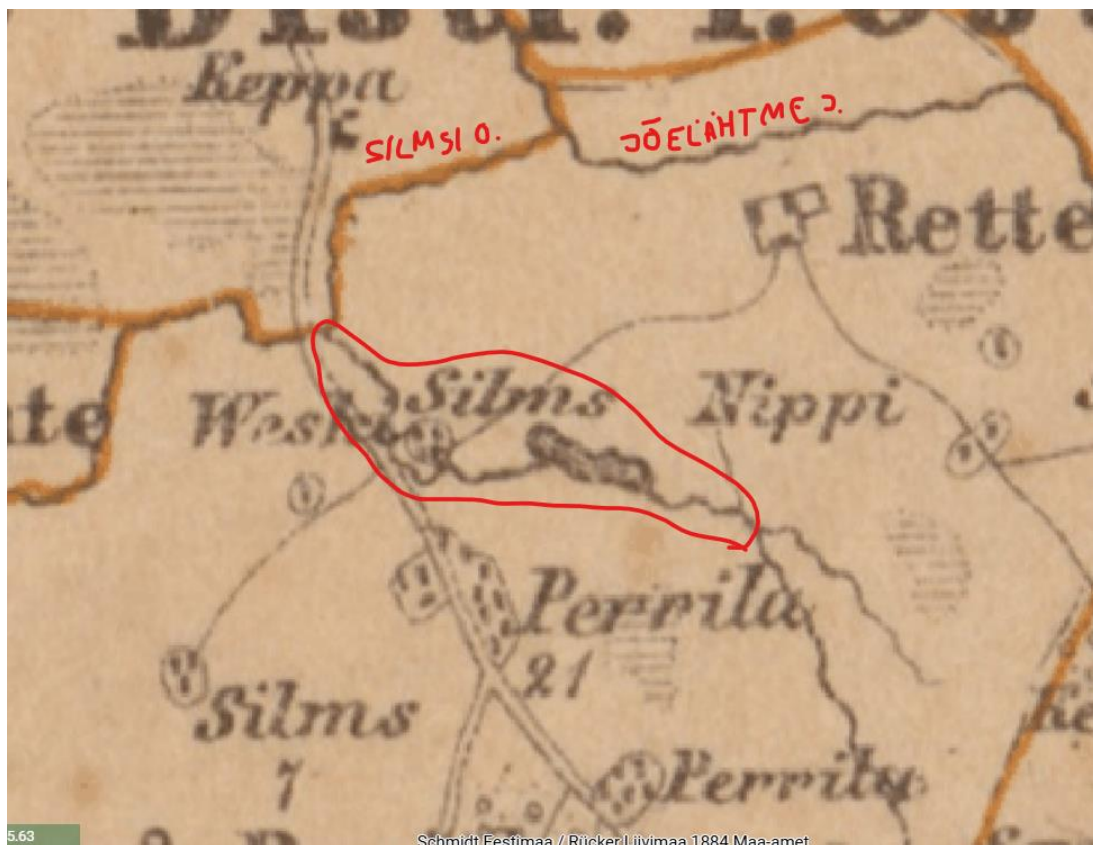
NL 1:25 000 1948. aasta kaardil on kujutatud verstasel kaardil nähtavast kraavist lõunakagu suunas pikendatud kraavi:

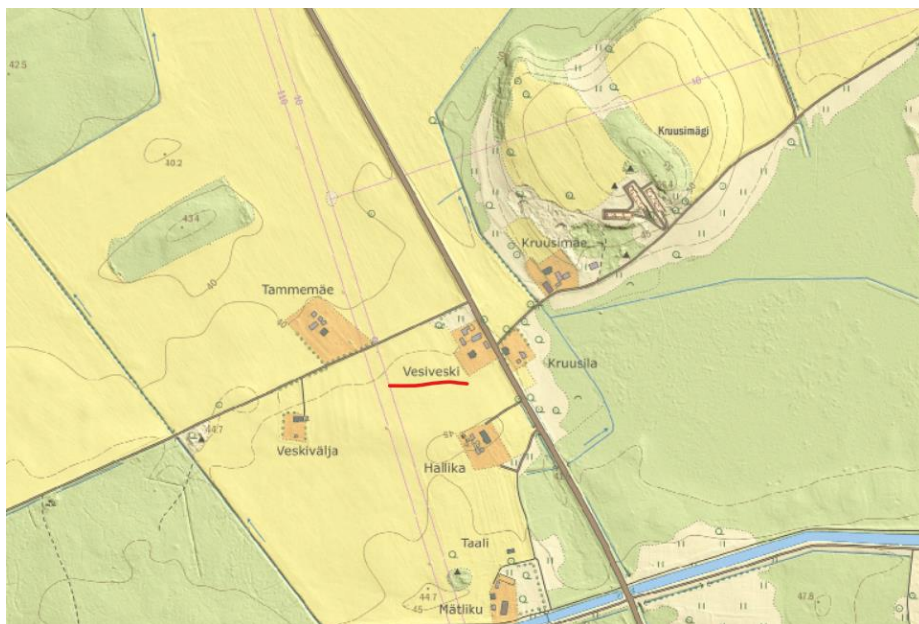
Ka see on reljeefivarjutusel ja maastikus eristatav, kuid hilisemate ida-läänesuunaliste kraavide tõttu ei toimi enam tervikliku vooluveekoguna:

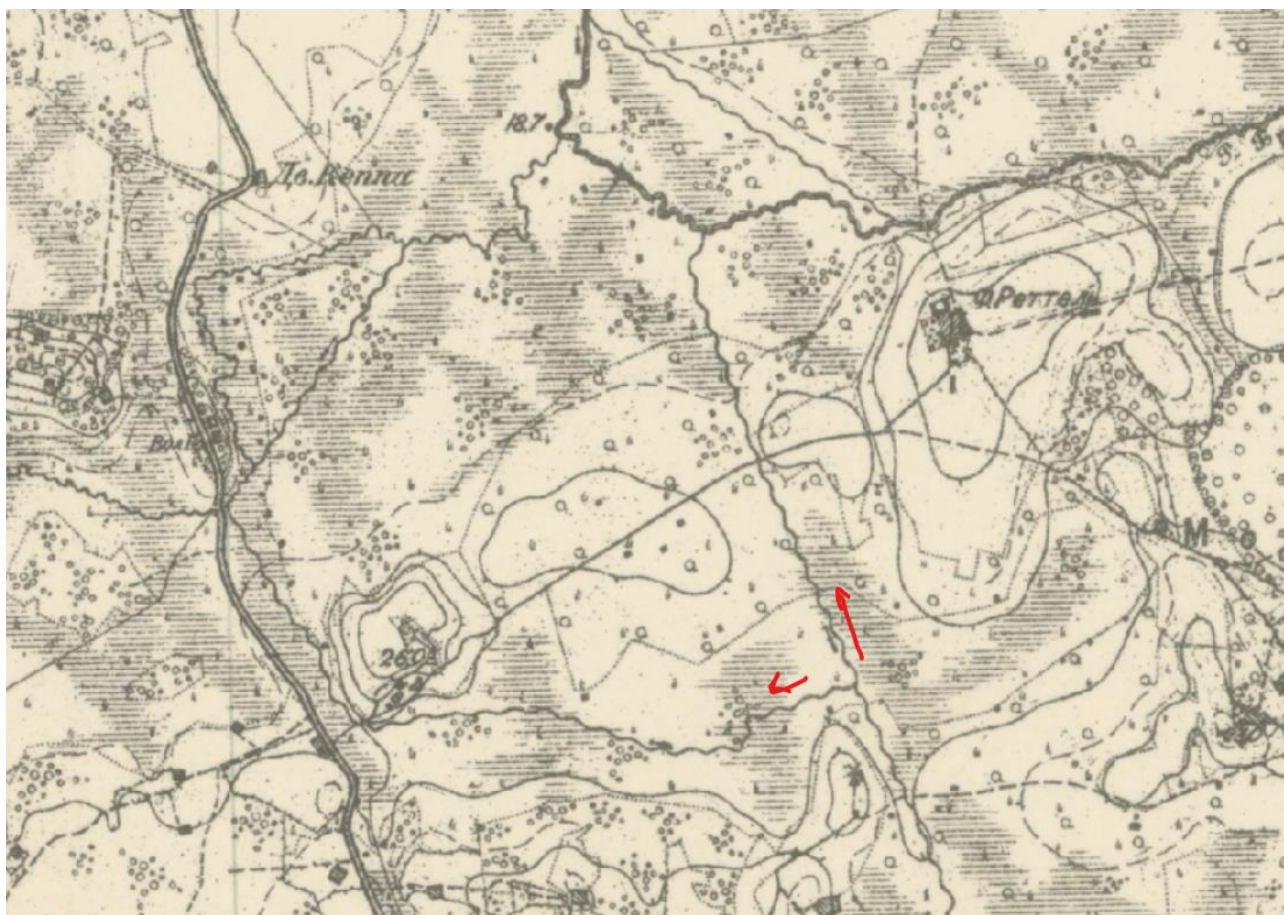
Rückeri Eestimaa kaardi põhjal ei suubunud oja algupäraselt Silmi oja mitte selles kohas, kus tänapäeval, vaid lõuna pool, Aruvalla-Jägala tee kohal. Oja alamjooksul oli toona ka vesiveski:

Vesiveski talu on seal tänapäevast vetevõrku arvestades ebaloogilise koha peal endiselt alles:

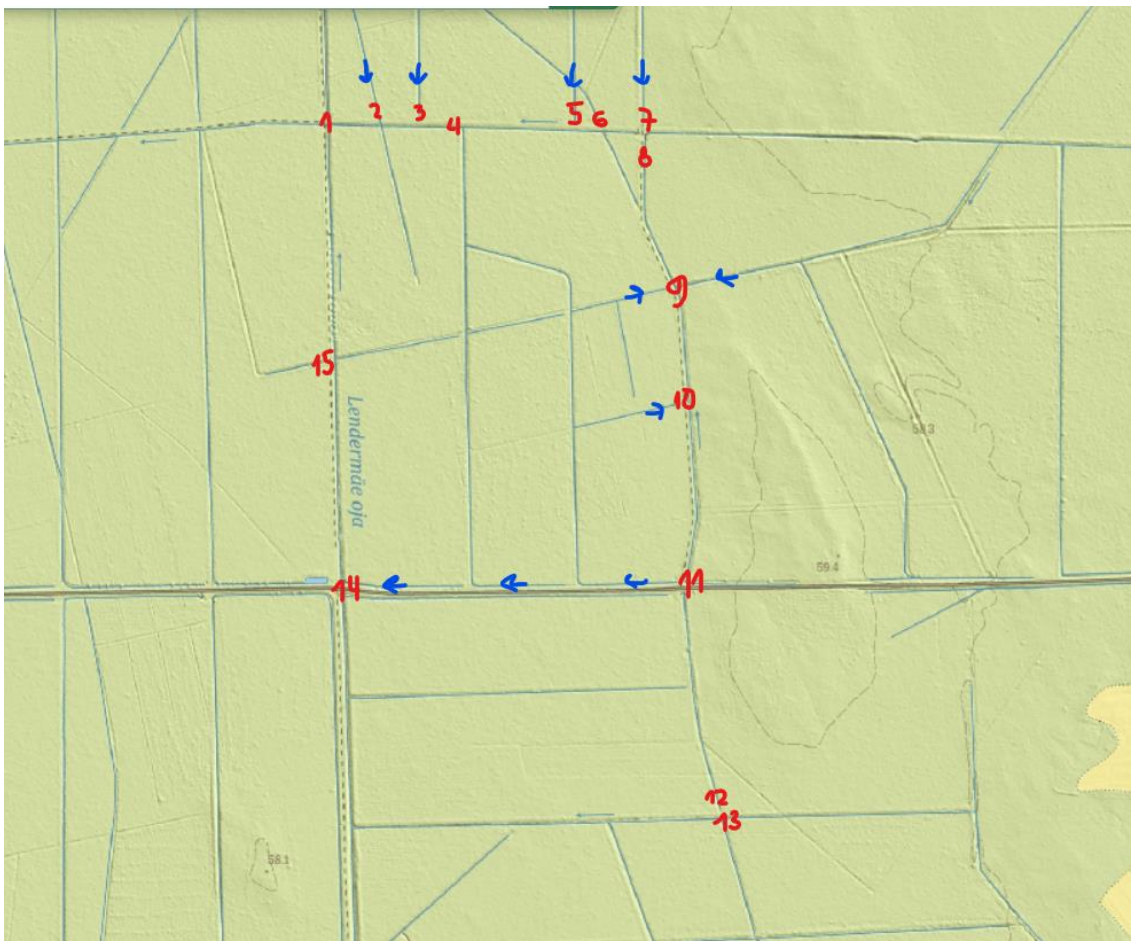
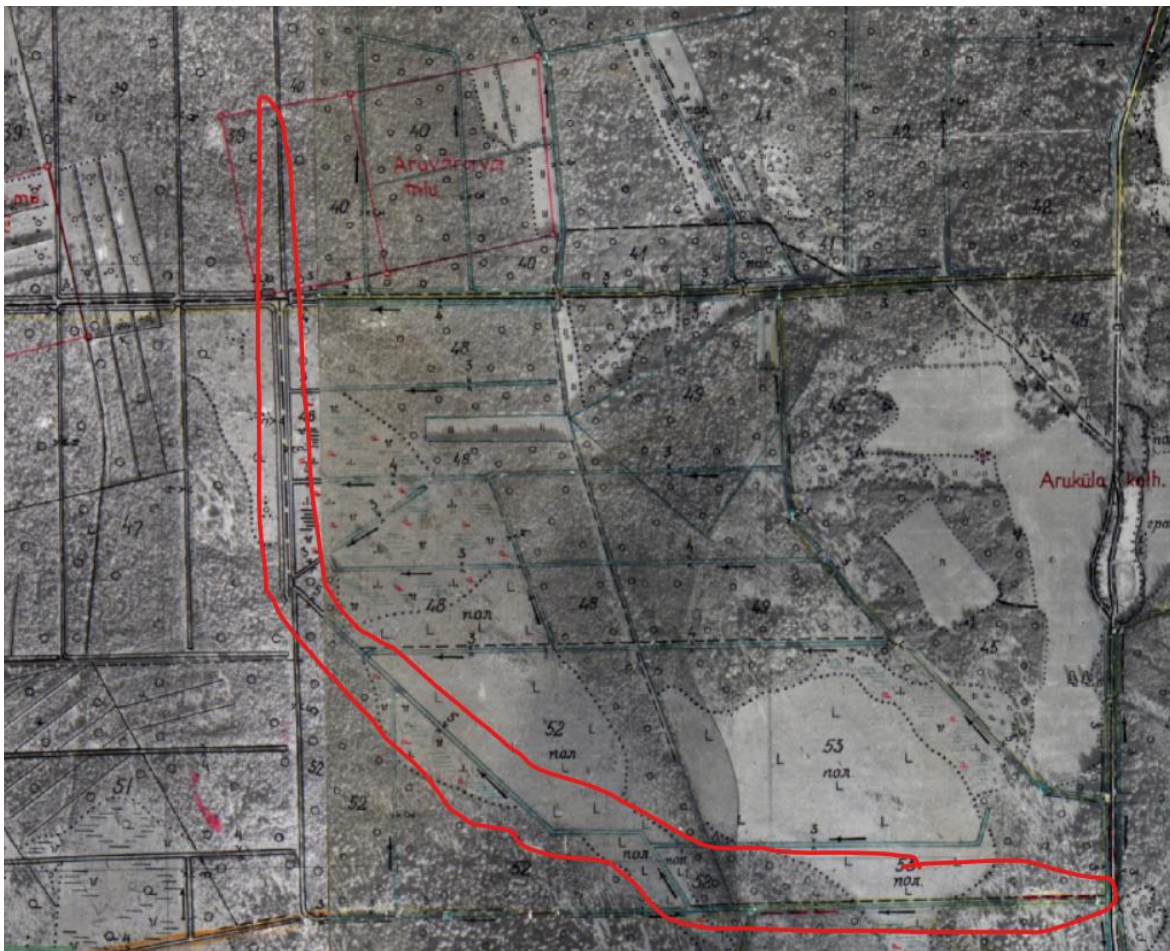
Alamjooksul on samal kaardil kujutatud põhjapoolset ühendust Jõelähtme jõega:

The map is a historical cadastral or topographical map of a rural area in Estonia. It features a grid of land parcels, some of which are numbered (e.g., 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100). The map is titled 'Jerve sooheinama' and 'Lendremägi'. A red circle highlights a specific area on the right side of the map. The map includes various labels such as 'Jerve sooheinama', 'Lendremägi', and 'Th'. It also shows a network of roads and land parcels with numbers and letters.

An aerial photograph of a rural landscape, likely a coastal or marshy area, showing a network of fields and waterways. A prominent red line is drawn across the image, tracing a path that starts in the lower-left, moves horizontally, then curves upwards and to the right, following a series of fields and water channels. The terrain is characterized by various shades of gray and white, indicating different land uses and water levels. The red line appears to be a boundary or a specific route of interest.

Vanim Maa-ameti ajalooliste kaartide rakenduses olev kujutis, kus on näha tänapäeval Lendermäe oja ülemjooksuks loetavat lõiku, on 1977. aasta fotoplaan. See viitab, et ajaloolisest järjepidevusest tulenevalt pole tegemist Lendermäe oja jaoks sobiva teljega:

1. Kahe sügava ja sirge kraavi ühinemiskoht. Vaatluse ajal oli voolukiirus suurem idast tuleval kraavil ja seetõttu polnud sellel jääd peal. Lõunast tulev telg, mis on loetud Lendermäe ojaks, oli laiem, kuid aeglasema voolukiirusega. Vooluhulga erinevust oli keeruline hinnata.

2. Põhjakirdest tulevas kraavis nirises vesi läbi truubi (**ETAKis puudu**) ida-läänesuunalisse kraavi.

3. Põhjast tulevas kraavis nirises vesi läbi truubi (**ETAKis puudu**) ida-läänesuunalisse kraavi.

4. Ida-läänesuunalisel kraavil on truup (**ETAKis puudu**). Lõunast tuleval kraavil oli jää peal, selle all võis veidi vett niriseda:

5. Põhjast tulevas kraavis nirises vesi läbi truubi (**ETAKis puudu**) ida-läänesuunalisse kraavi.

6. Vana, verstasel ja 1948. aasta NL topokaardil kujutatud Lendermäe ojaks üle mineva kraavi koht. Pole truupi. Kagu pool on see kraav madal ja midagi võis selle põhjas ida-läänesuunalisse kraavi niriseda.

7. Põhjast tulevas kraavis nirises vesi läbi truubi (**ETAKis puudu**) ida-läänesuunalisse kraavi:

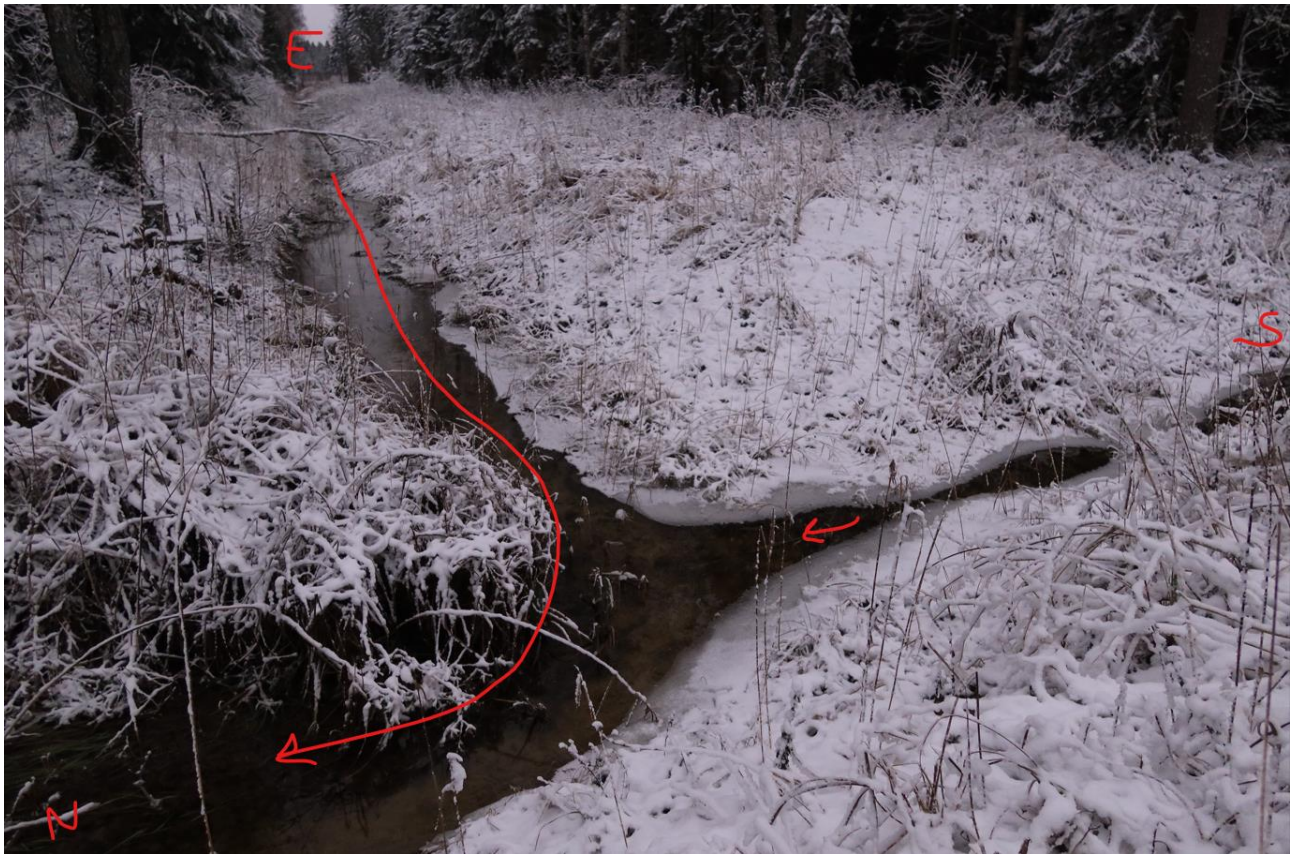

8. Kraavirist. Lõunast tundus tulevat rohkem vett kui idast. Lõunas oli kraav vähem jääs, ida pool oli kirme peal:

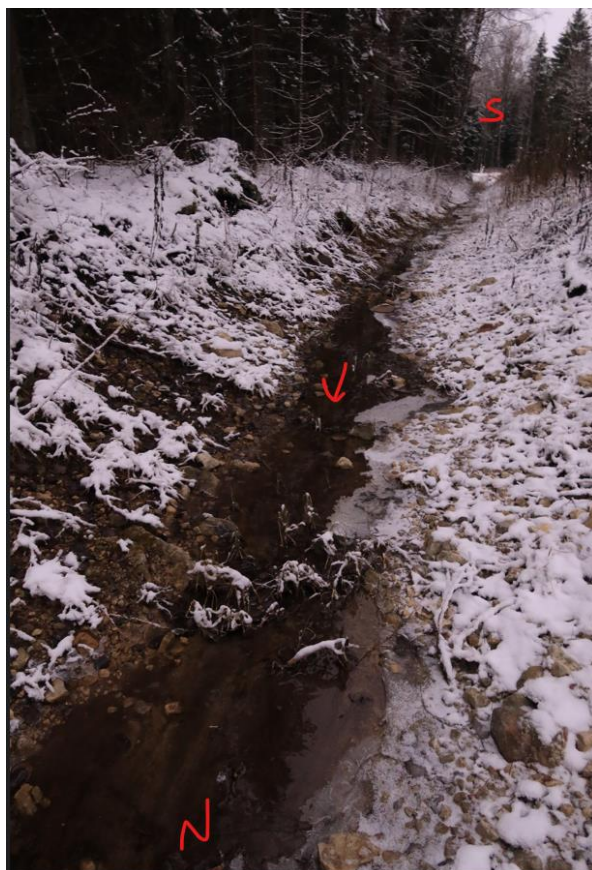
9. Läänest tulevas kraavis nirises vesi läbi truubi (**ETAKis puudu**) lõuna-põhjasuunalisse kraavi. Idast tuli kõige rohkem vett. Seal oli kraavis liiv põhjas. Lõuna pool oli veel kohati jääkirme peal:

10. Idast tuleval kraavil on truup (**ETAKis puudu**), kuid see ei ole kraavi otsesuuna peal, vaid kraav teeb põhja poole kümnameetrise jõnksu:

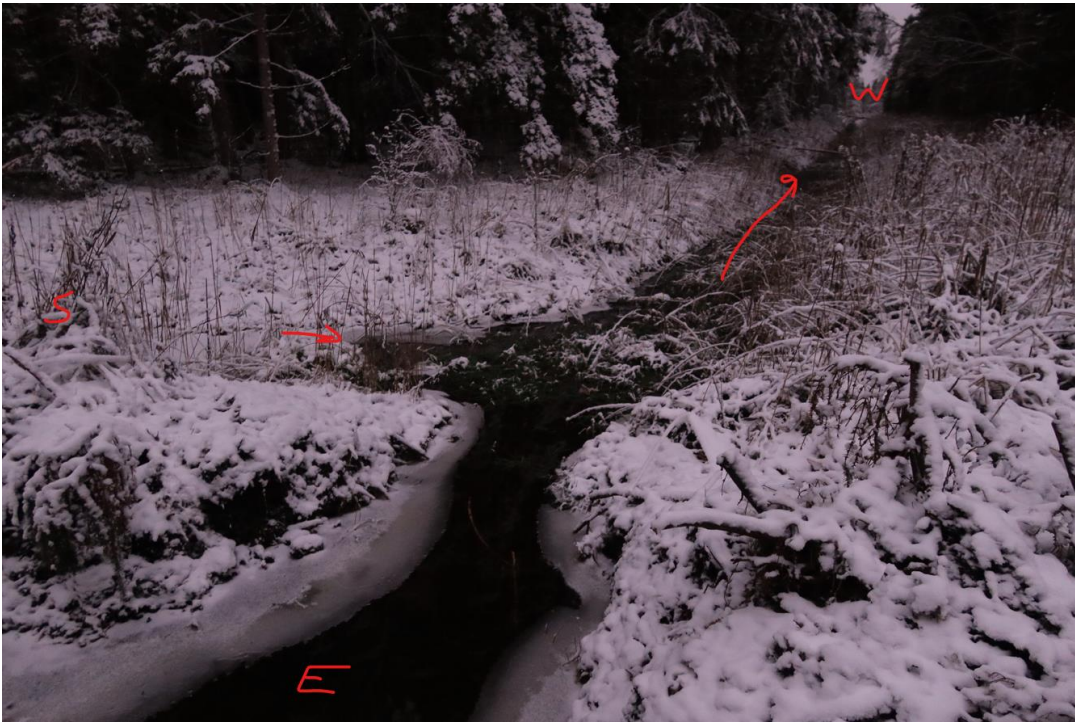
11. Vett voolas kivises pinnases asuva kraavi põhjas mõlema vaatluse ajal üsna vähe:

12. Hõredalt pilliroostunud kraavi ots. Vett oli muda peal mõni cm. Lõuna poole jääva ida-läänesuunalise kraaviga ühendust pole.

13. Üsna veerohke ida-läänesuunaline kraav;

14. Lendermäe ojaks loetav kraav. Peavool on lõunast põhja suunas. Lääne pool oleva tuletõrjетиigiga ühendust pole. Vett voolas üsna palju:

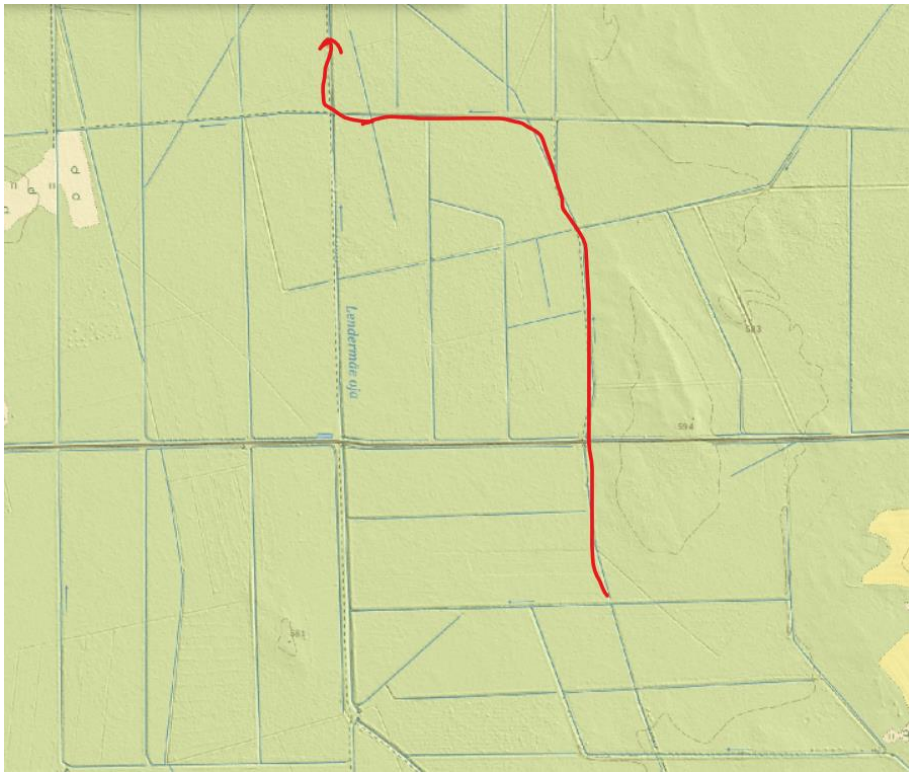

15. Lääne poolt tuleval kraavil on truup (**ETAKis puudu**). Vesi nirises läänest ida poole Lendermäe ojaks peetavasse kraavi. Ida poolt Lendermäe ojja suubuv kraav on aga sedavõrd kinni kasvanud, et läänekaldalt vaadates ei saanud arugi, et see seal üldse oleks.

Järeldused: Lendermäe oja on looduslikult lähte saanud tõenäoliselt Esku soo lääneosa põhjapiirilt. Pole tuvastatav, kus see täpselt olla võis. Kraavitatud vooluveekogu on kujutatud juba 160 aastat vanal Perila mõisa kaardil. Kusjuures, erinevalt loode pool olevast Silmsi ojast, põhja pool olevast Jõelähtme jõest ja kagu pool olevast Liivaaugu ojast on Lendermäe oja sellel kaardil kujutatud täies pikkuses sirglõikudena. Kuigi Rückeri Eestimaa kaardi põhjal võiks Lendermäe oja ülemjooksuks pidada Liivaaugu oja, viitab Perila mõisa kaart, et toona peeti kohapeal peavooluks siiski praegust Lendermäe oja telge. Ka tänapäeval on Liivaaugu oja vooluhulk suudmes väiksem kui Lendermäe ojal samas kohas (vt. Liivaaugu oja paikvaatluse protokoll, 2024).

Seega peab Lendermäe oja lähe jääma kunagisse Esku soo lääneossa. Tänapäeval oja ülemjooksuks loetav kraav on küll veerohke, kuid see on rajatud tõenäoliselt alles 1970ndatel. Seetõttu pole sellel peale asjaolu, et see annab olulise osa Lendermäe oja veest, ajaloolise ojaga midagi ühist. Lendermäe ojja vett viivaid kraave on aegade jooksul lõuna suunas pikendatud ning vanim osa, mis ka tänapäeval enam-vähem pooleteise sajandi taguse ajaga sarnaselt toimib, asub vaatluspunktide 12 ja 8 vahel. Vaatluspunktist 9 ülesvoolu on see aga ümbritseva kraavituse tõttu küllalt veevaene, mistõttu tunnetuslikult on seda keeruline oja ülemjooksuna tajuda. Sellele vaatamata oleks nii verstasel kui ka Perila mõisa kaardil kujutatud oja ruumikujule kõige lähedasemaks ja seetõttu kõige algupärasemaks ruumikujuks selline, mille lähe on punktis 12. Nii punktis 9 idast suubuvat veerohkemat kraavi kui ka punktis 1 lõuna poolt suubuvat veerohkemat kraavi on veel vähem alust Lendermäe ojaks nimetada.

Lendermäe oja tüübiks sobib **peakraav**, milleks see EELISes ka praegu on määratud, kuna oja looduslikku sängi pole säilinud. Juba verstasel kaardil on looklevana kujutatud vaid oja alamjooksu Lendermäe talu kohal ja sellest allavoolu; sealhulgas ka Jõelähtme jõkke suubuvat haru, mida 1860ndate mõisakaardi järgi toona veel olemas polnud. Tänapäeval on kõige loodusilmelisem oja 400 m pikkune suudmelõik, kuid see on ajalooline Jõelähtme jõe osa.